

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Rónay Mária*

Cím: *Az Akadémia bölcsei 80 éven túl*

Forrás: *Pesti Napló*

Bp

(Hely)

1936 X 18

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Horváth Géza

Idő

"1936"

Személy

Helyszám

Az Akadémia bölcsei — 80 éven túl ...

Látogatás Horváth Gézánál, aki a jövő hónapban lép 90-ik esztendejébe

— Jövő hónapban lépek a kilenevencedik évembe — mondja tárgyilagos hűvösen az ezüsthajú tudós. Sem megindulás, sem büszkeség, sem pedig az elmúlás félelme nem rezeg a hangjában. Magától érietődőnek tartja, hogy ilyen magas kort ért meg és hogy kilencven éves korában még frissen dolgozik tudományos munkáján.

Minden nap bejár a Nemzeti Múzeum Allattárába Horváth Géza, a zoológia világhírű magyar tudósa, akit tiszteletbeli tagjának választott meg a külföld minden fontosabb állattani tudományos intézménye, akit kitüntetésekkel halmoztak el a legkülönbözőbb államok. A Magyar Nemzeti Múzeum címzetes főigazgatója, békebeli udvari tanácsos, — egyéb címeinek felsorolása egész oldalra terjedne.

Eredetileg orvosnak készült, a bécsi egyetem orvosi fakultásán doktorált és egyideig járásorvos volt szülőföldjén: a Felvidéken. Ezzel egyidejűleg már megkezdte rovartani kutatásait. A fillokszerára és a poloskafajtákra specializálta magát és a legnagyobb tudományos tekintély lett ezen a téren. Az európai fillokszeráellenes küzdelem vezetője volt, számos nemzetközi kongresszus elnöke és a különböző kormányok meghívására tudományos expedíciókat végzett három kontinensen. A budapesti Allattárban elhelyezett poloskagyűjteményt az egész világon csak egyetlen gyűjtemény: a British-Museumé múlja felül.

400 dolgozat 10 nyelven

— Hogyan fordult érdeklődése a rovarok felé? — kérdezem.

— Már gimnazista koromban szerettem bogarászni, — feleli és magyarázóan fűzi hozzá: — az még a Bach korszakban volt. Lelkes, tudós természetrajztanárom keltette fel érdeklődésemet a rovarvilág iránt. Ezek a gyerekkori megfigyelések nem hagytak nyugtot később és újra felvitatni kezdtem vizsgálódásaimat. De az első dolgozatomat — még orvostanhallgató koromban — az emlősökről írtam. Ez 1867-ben jelent meg német nyelven.

Kedves, öreges tipegéssel megy az íróasztalhoz és kihuz egy vastos füzetet a fiókból. A sűrűn teleírt mintegy száz oldalon dolgozatainak címeit jegyezte fel.

— Ezeket írtam — mondja esendően és szeretettel simogatja végig a lapokat, amelyek egy gazdag tudományos munka eredményeinek dokumentumai. Magyar, német, francia, angol, olasz, spanyol, latin, horvát, orosznyelvű címek váltakoznak a füzetben.

— Ezek nem fordítások, hanem eredeti dolgozatok — magyarázza.

— Hány nyelven írt?

— Tíz nyelven beszélek és írok. De a latinon

kívül egyet sem grammatikából tanultam, hanem valamennyit a helyszínen. Három világrészt utaztam be: Európát, Ázsiát és Amerikát.

Túróscsusza az Ararát alján

— Járt ismeretlen területeken is?

— *En voltam az első magyar ember, aki az Ararát tövében járt.*

Elmosolyodik és vidáman meséli:

— Méghozzá túróscsuszát ettem az Ararát tövében! Mingyárt elmondom, hogyan történt. Az orosz kormány meghívására jártam akkoriban arrafelé és a kozák határtisztek vendége voltam. Tudni kell ugyanis, hogy az Ararátnál

volt a török-perzsa-orosz határ. Nagyon szívesen láttak ezek a kozák tisztok és egyik este azt mondja a konyhaparancsok nekem: »A mai vacsoránál valami nemzeti specialitással akarok kedveskedni önnek! Egy valódi kisorosz ételt fogunk felszolgálni!« Kíváncsian vártam a »kisorosz nemzeti ételt«, mire egyszerűcsak behozták a párolgó — túróscsuszát...

— Néprajzi hasonlóságot is talált a kisoroszok és a magyarok között?

— Legfeltűnőbb a népdalok muzsikájának hasonlósága, de a népművészet motívumaiban is akad azonosság.

Fürgőn felugrik és a falon levő hatalmas táblához vezet, amelyen exotikus fegyverek, eszközök, edények függenek.

— Ezek jávarészt a Kaukázusból való holmik — mondja. — Látja azt az egyágú, lapos bőrderabban végződő ostort ott? Az az úgynevezett kancsuka. De csak nálunk nevezik így, Oroszországban »nogajka« a neve, mert a nogaj-tatároktól vették át az oroszok. Sok érdekes dolgot látni a Kaukázusban, amely valóságos eleven etnográfiai múzeum.

Idegen uralom a cári udvarban

— Talált a magyar őstörténetre vonatkozó adatot is a Kaukázusban?

— Azt csak Zichy Jenő talált. — mondja nevetve — ő »felfedezte« ott a Zichyek őseit, le is

fényképezte magát a kaukázusi »rokonokkal«, de ez a felfedezés tudományosan nem helytálló.

— Erződött már a későbbi történelmi események előszele amikor Oroszországot bejárta? Gondolta volna akkor, hogy a cár hatalma valaha megszűnik?

— En úgy láttam akkor, hogy a cárban megvan a jóindulat és a jóakarát, de az a baj, hogy a hivatalnokai rosszul csinálják a dolgukat. Legnagyobb bajnak pedig azt tartottam, hogy az udvarnál nem oroszok, hanem idegenek: németek és balti bárók dominálnak. Ezek zsarnokoskoltak legjobban az orosz nép felett.

Georgiaiak — magyar díszruhában

— Mi volt a legnagyobb élménye az utazásai során?

Gondolkodás nélkül vágja rá:

— A kaukázusi nők! Ezek a világ legszebb női! Még a görögöknél is szebbek, mert azok kissé merevek, ezek pedig tele vannak élettel. Helytelenül mondják őket cserkesz-nőknek, mert ezek nem cserkeszek, hanem georgiaiak.

Megint mosolyt varázsol arcára egy régi-régi emlék és multha révedve meséli:

— A georgiaiak csodaszép királynőjéről, Tamaráról gyönyörű költeményt írt georgiai nyelven egy költő. »A párdúcberős lovag« volt a címe. Ezt a költeményt lefordították orosz nyelvre és Zichy Mihállyal — aki akkoriban az orosz cár udvarában élt — illusztráltatták. Zichy sohasem járt Georgiában és fogalma sem volt, hogy milyen ott a nemzeti viselet. Fogta hát magát és — magyar díszruhákban ábrázolta a georgiai királynőt és kíséretét...

A világhírű poloskagyűjtemény

— A világ melyik részén találta a legértékesebb tudományos anyagot!

— A tudományos kutatás szempontjából Magyarország a legfontosabb terület. Itt találtam a legtöbb fajta és a legérdekesebb hemipterákat (Poloskafajta rovarok.) De fontos példányokat gyűjtöttem az egész palearktikus faunában, amely alatt Európa és az azt környező földrész-telek értendők. 22.000 darabból álló gyűjteményt adtam át az Allatárnak és ez az én magángyűjtemésem alapja a mai hatalmas gyűjteménynek.

— Miért éppen a poloska-fajtákra specializálta magát?

— Mert azokkal aránylag kevesen foglalkoztak. Óriási téma ez. 1896-ban már 1643 fajta poloskát ismertünk, de ma már a 2000-nél tartunk. Nézze csak, mennyi adatot tartalmaz egyetlen család katalógusa! — teszi hozzá és két kötet vastagságú, nagyformátumú cédulaköteget tesz előm. Az apróbetűs sűrű sorok arról beszélnek, hogy ehhez az egyetlen családhoz tartozó példányokat mikor gyűjtötte, melyik hol fordult elő, milyen állapotban (lárva alakban vagy párosodva) találta és milyen körülmények között, milyen növényen akadt rájuk.

Most a gyűjtés technikáját kezdi magyarázni. Pillanatig sem marad nyugton a csaknem 90 éves tudós: fáradhatatlanul megy egyik szekrénytől a másikig, fiókokhoz hajlong, előszedegéti a hálókat és egyéb eszközöket. Előhossa a sűrűszövésű

vászonzsálót, mutatja: milyen mozdulattal kell kezelni, hogyan szippantják ki a hálóból »lekaszált« rovarokat a magyar találmányú üvegsőbe, ahol kloroformmal elkábítják őket és csak azután kerülnek a második, vastagabb üvegsőbe, ahol ciánálal pusztítják el őket. Ezután következnek a preparálás és a tudományos vizsgálat. Még most is jár gyűjtőutakra Horváth Géza!

A fillokszéra-probléma iránt érdeklődöm ezután. Hogyan sikerült védekezni a fillokszéra gyilkos pusztításai ellen?

A konzul bűne

— Megalkudtunk vele, »Leben und leben lassen« alapon! — nevet jókedvűen. — A fillokszéra ugyanis a gyökereket pusztítja, — magyarázza — tehát ellentállóbb gyökerű szőlőtöveket kellett ültetni. Ez pedig az amerikai venyige. Amerikai szőlőre kell ojtani a magyar szőlőt. Így aztán, ha él is rajta fillokszéra: nem pusztítja el szúrásával a szőlőt.

— Egyébként ismertem azt az embert, aki behozta Európába a fillokszérát. Bordeauxban élt egy Lalande nevű francia úr, osztrák-magyar konzul, akinek kertjében különleges gyűjtemény volt: a világ összes szőlőfajtaát gyűjtötte itt egybe. Ebben a kuriózus gyűjteményben volt az az amerikai szőlő, amellyel Európába került a fillokszéra. Lalande persze tagadta, hogy ő volt az előidézője annak az irtózatos katasztrófának, amit a fillokszéra okozott. Tagadta, hogy egyáltalán a fillokszéra tette tönkre a szőlőket, arra hivatkozva, hogy az ő amerikai szőlőtövéje, amelyen kimutattuk a fillokszérát, él és szépen fejlődik. Nem látta be, hogy annak a fajtának ellentállóbb gyökere van és azért nem árt neki ez a rovar, hanem azt állította, hogy rosszul nevezték el »Filloxera vastatrix«-nak ezt az állatot, szerinte »Filloxera conservatrix«-nak kellett volna elnevezni, mert ellenkezőleg: megóvja a szőlőt. Hiszen, amíg körülötte egész Dél-Franciaországban kipusztultak a szőlők, az ő amerikai venyigéje diadalmasan áll

Harc a fillokszéra ellen

— Tíz-húszévi munkába került, amíg újra rendbejötték az európai szőlők. De akkorra már egész vidékek szőlőbirtokosai tönkrementek és kivándorlásra kényszerültek. — beszélt tovább a szomorú eseményről. — Kétféle eljárással kellett dolgozni. Az egyik abból állott, hogy tél idején pár hétre vízzel elárasztottuk a szőlőket. A vízben megfulladt a fillokszéra. A másik eljárás az amerikai vesszőkre való ojtás volt.

A szomszéd szobában betegesen fekvő Horváth Gézané most átszól a nyitott ajtón:

— Miért nem mondd meg végre, hogy az egész európai szőlőrekonstrukció a te munkád volt! Neked volt köszönhető az egész eredmény! A francia kormány dupla fizetéssel hívta meg kormánybiztosnak, de ő mégis itthon maradt, hogy elsősorban Magyarországon segítsen!

Az ősz tudós lányos szemérmességgel süti le a szemét és zavartan vonja a vállát.

— Nem szeretek dicsekedni — motyogja szégyenlősen.

90 éves korban is lehet dolgozni

Aztán, hogy elterelje a szót, az Akadémiáról kezd beszélni. A ma élők között ő a legrégebb tagja az Akadémiának.

— 1877-ben választottak meg tagnak. Lónyay Menyhért elnöksége idején. Nem is olyan régen volt...

Érdeklődöm, hogy most min dolgozik?

— Közvetlenül a spanyol forradalom kitörése előtt jelent meg Madridban egy spanyol nyelven írott dolgozatom. Most pedig rendezem »A régi magyar birodalom Hemiptera-faunája« című több száz oldalas könyvemét, amely javarészből már készen van.

Előhúzza a több vastag csomagból álló kéziratot és kedvtelve nézegeti a fejezetcímeiket.

— Mi a titka annak, hogy 89 éves korában még így tud dolgozni? — kérdezem meghatott esodálattal.

Nevetve feleli.

— Az, hogy sok az elvégezni való munka!

Rónay Mária